

Mısır-İran Yakınlaşmasının Boyutları ve Sınırları

Son dönemde bilhassa Abdulfettah es-Sisi başta olmak üzere önde gelen Mısır ve İran yetkililerinin yaptığı açıklamalardan iki ülke arasında bir yakınlaşma olduğu anlaşılmaktadır. Bu yakınlaşmayı, sahadaki bulgular ve İranlı yetkililerin beyanları da pekiştirmektedir. Örneğin İran İslami Şura Meclisi Başkanı Ali Laricani yaptığı bir açıklamada, değişen koşullarda Kahire ile Tahran arasındaki ilişkilerin normalleşmesini ve olumlu bir seyirde gelişmesini memnuniyetle karşıladığını söylemiştir.^[1]

İki ülke arasındaki yakınlaşma sürecinin Mısır'da halkın demokratik oylarıyla seçilen Muhammed Mursi'nin askerî darbe ile indirilmesiyle başladığını belirtmek gerekir. Devrik Cumhurbaşkanı Mursi'nin İran'a olan yaklaşımı, özellikle Suriye'deki sorunun çözümü için bölgesel dengeler de göz önünde bulundurularak, Türkiye ve Suudi Arabistan'ı da içeren bir anlayış üzerine şekilleniyordu. Bu noktada İran'ın Suriye'deki faaliyetlerinden açıkça rahatsızlığını dile getiren Mursi, bölge barışı için ortak bir çözümü savunuyordu. Nitekim düzenlenen bir konferansta İran'ın faaliyetlerinin sert bir dille eleştirilmesi, İran'da rahatsızlığa sebep olmuştu. Ayrıca Mısır'da Mursi'ye karşı oluşturulan koalisyonda İran'a yakın duran cumhurbaşkanı adaylarından Hamdan Sabbahi'nin de Sisi liderliğindeki darbeyi desteklemesi, İran'ın Sisi yönetimini destekleyeceği yorumlarına yol açmıştı.

Öte yandan İran'ın Sisi yönetimindeki Mısır'la yakınlaşmasını İran'ın darbeye verdiği destekle açıklamak da tek başına yeterli değildir. Nitekim iki ülke arasındaki yakınlaşmanın en önemli göstergesi, Suriye konusunda birbirine yakın bir çizgi belirlemiş olmalarıdır. Mısır'da Mursi'den farklı olarak Sisi, Suriye muhalefetine olan desteği çekmiş ve kendi rejimini meşrulaştırma faaliyetlerine girişmiştir. Sisi'nin Suriye rejimine yakın durması hem kültürel hem de siyasi anlamda Suriye rejimi ile Mısır arasında iş birlikleri oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Zira hem Beşşar Esed hem de Abdulfettah es-Sisi Ortadoğu'da ikinci kuşak rejim yapılarını temsil etmektedir. Hüsnü Mübarek ve Hafız Esed'in yerini alan bu yeni kuşak yöneticiler ideolojik, siyasi ve kültürel anlamda zihin alt yapılarında birbirine yakın karakterlerdir. Diğer yandan kendi jeopolitik ve siyasi hedefleri doğrultusunda Esed rejimine ne pahasına olursa olsun desteğini esirgemeyen İran, Mısır yönetimi ile bu konuda aynı noktada buluşmuştur. Mısır ile İran arasında son dönemde görülen bu yakınlaşma darbe ile birlikte başlasa da Suudi Arabistan Kralı Abdullah'ın vefatından önce yaşanan yakınlaşmayı da bu sürecin bir parçası olarak görmek mümkündür. Ortadoğu'da oluşan halk hareketleri Sisi, Kral Abdullah ve İran yönetimini ortak bir zeminde buluşturmuş ve başta Müslüman Kardeşler olmak üzere İslami grupların başa gelmesi her üç yönetim için de tehdit olarak görülmüştür.

Öte yandan Kral Abdullah'ın vefatı ve ardından Kral Selman'ın başa geçmesi, Suudi Arabistan'ın bölgeye yönelik öncelikli tehdit algısında değişikliğe yol açmıştır. Zira yeni Suud yönetimi bölgesel tehdit olarak Müslüman Kardeşler yerine İran'ı konumlandırmıştır. Suriye'de güçlenen bir İran'ı tehdit olarak gören Suudi Arabistan, başta Suriye olmak üzere bölgede Türkiye ile yakınlaşarak İran'ı dengelemeye çalışmıştır. Mısır ise bu dönemde Suudi Arabistan'dan bağımsız bazı adımlar atarak İran'la yakınlaşma sürecine girmiştir. Mısır'la İran arasındaki yakınlık sadece sahadaki iş birliği ile de sınırlı kalmamıştır. İki ülke arasındaki yakınlaşma diplomatik alana da yansımıştır. Nitekim Eylül 2016'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Kuruluna katılan Mısır Dışişleri Bakanı Semih Şükri, burada İranlı mevkidaşı Cevad Zarif ile görüşmüş.^[2] Sisi yönetiminin sadece İran'la değil Hizbullah ile de iletişimde olduğunu belirtmiştir.

İran'ın darbe sürecindeki desteğinden dolayı Sisi yönetimindeki Mısır da 2016 Kasım ayında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde oylanan Halep tasarısı sırasında Rusya lehine oy kullanmıştır. Bu durum iki ülkenin uluslararası alandaki iş birliğini ve yakınlığını göstermesi bakımından önemlidir. İran-Mısır ilişkilerindeki yakınlaşmanın etkileri, Suriye ve Irak'ta savaştan Şii militanlar üzerinde de görülmüştür. Hatta, Şaban Abdurrahim adında Mısırlı bir halk sanatçısının Irak'ta Sünnileri katleden İran destekli Haşdi Şaabi milisleri için övgü dolu sözler içeren şarkılar söylemesine izin verilmesi, Mısır'ın başkenti Kahire'de Haşdi Şabi'nin bayrak ve dokümanlarının sergilendiği bir yerin açılması, oradan Irak, Suriye ve Yemen'e gitmek isteyen Şii gençlerin kayıtlarının alınması, İran-Mısır yakınlaşmasının boyutlarını göstermesi bakımından önemlidir. İki ülke arasındaki yakınlaşmanın en açık göstergelerinden biri de Libya'daki gelişmelerdir. Sisi yönetimi, Libya'da Halife Hafter'e askerî ve siyasi destek verilmesi konusunda İran'la mutabık gözükmemektedir.

Bütün bu yakınlaşmaya rağmen Mısır'ın İran'la olan ilişkisi, yapıcı ve sağlam bir temelden ziyade konjonktürel tehdit algılamaları ve ortak çıkarlar üzerinden yürümektedir. Zira bu iki ülkenin tarihî çıkarlarının ve jeokültürel gerçeklerinin aslında tam aksi yönde olduğunu belirtmek gerekir. Mısır, tarihî

olarak Arap milliyetçiliği çerçevesinde, coğrafi anlamda başta Suriye ile olmak üzere, bütünleşmeye yönelik bir politika izlerken, İran'ın Suriye'yi tamamen kendi amaçları doğrultusunda kullanma niyetinde olduğu muhakkaktır. Başka bir deyişle bugün Suriye meselesinde her ne kadar iki ülke Suriye'deki İslami gruplardan ve demokrasi talebiyle silahlı mücadele veren gruplardan rahatsızlık duysa da -hem Tahran'ın hem de Kahire'nin birleştiği en temel nokta demokrasi karşıtı tavırları olsa da- tarihsel perspektifle bir okuma yapıldığında iki ülkenin önceliklerinin farklı olduğu ortadadır.

Sisi'nin İran'la olan yakınlığı Mısır'da bazı çevrelerde ciddi anlamda sorgulanmaktadır. Zira Arap davasının baş aktörü olarak görülen Mısır'ın İran'la tarihî ihtilaflar yaşadığı ve bu ihtilafların halen sürdüğü belirtilerek Sisi'nin hamlelerinin daha çok kendi kararı olduğu yorumları yapılmaktadır. Bu durum Mısır içinde milliyetçi, İslami ve liberal kanatlar arasında ciddi bir rahatsızlığa sebep olmaktadır.

Bununla birlikte bölgesel gerçekler ve Mısır'ın Arap davasındaki konumu, bu ilişkinin sınırları noktasında belirleyici olmaktadır. Zira Mısır'da darbe sürecinde Sisi yönetimine ciddi anlamda destek veren Suudi Arabistan, bu yakınlaşmadan rahatsız olmuş ve Mısır'ın jeopolitiğine etki etmek için Mısır sınırında Sudan'la birlikte askerî bir tatbikat gerçekleştirmiştir.[3] Mesaj niteliği taşıyan bu tatbikatın, Mısır'ın İran'la olan ilişkisini tekrar gözden geçirmesi için yapıldığı değerlendirilmektedir.

Mısır-İran yakınlaşmasının boyutlarını bölgesel kontekstte görmek açısından Bahreyn Kralı'nın Mısır'a yaptığı ziyaret de önemlidir. Bahreyn'de rejim değişikliği yapmak isteyen ve bunun için ciddi birtakım çalışmalar içinde olan İran'a karşı mücadele eden Kral ve müttefiklerinin Mısır ziyareti sırasında Sisi'nin yaptığı "Bahreyn ve Körfez'in güvenliği Mısır'ın güvenliğidir" şeklindeki açıklama,[4] bir nevi Mısır-İran ilişkilerinin boyutunu ve sınırlarını da ifşa etmiştir. Kaldı ki İran aslında Mısır'la olan ilişkisinin sınırlarını gayet açık bir şekilde bilmektedir. Ancak İran için Suriye meselesindeki kritik süreçte, Arap dünyasında büyük bir etkiye sahip olan Mısır gibi bir ülkenin muhalefetinden kurtulmuş olmak ve bu durumun yol açacağı olumsuz etkileri azaltmış olmak büyük bir kazanç olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında İranlı yetkililerin Kuveyt ve Umman'a olan ziyaretlerini ve Mısır'la yakınlaşma isteği içinde olunmasını, bölgede İran'a karşı oluşan negatif havanın azaltılması isteği olarak görmek de mümkündür.

[1] <https://arabic.rt.com/world/867>

[2] "The Saudi Egyptian divide runs deeper than Syria", *The New Arab*, <https://www.alaraby.co.uk/english/comment/2016/10/21/the-saudi-egyptian-divide-runs-deeper-than-syria> (07 Ocak 2017).

[3] https://arabic.rt.com/middle_east

[4] https://arabic.rt.com/middle_east/870256